

DATUM
2022-11-17
ERT DATUM
2022-07-27

DIARIENR
2022/163-4
ER BETECKNING
Ku2022/ 01317

Regeringskansliet
Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

Vår demokrati – värd att värna varje dag (SOU 2022:28)

Kommittén Demokratin 100 år har gjort ett viktigt arbete för att uppmärksamma och stärka demokratiarbetet i Sverige. I vårt remissvar fokuserar vi dock på de förslag som kommittén lämnar.

Sammanfattning av Statskontorets synpunkter

Statskontoret *tillstyrker*

- att demokrati och det demokratipolitiska målet skrivs in i instruktioner för myndigheter vars verksamhet är central för det demokratipolitiska målet
- att genomföra ett pilotprojekt där fem till åtta myndigheter får i uppdrag att utarbeta metoder för att bidra till det demokratipolitiska målet

Statskontoret *avstyrker*

- att inrätta en nationell demokratifunktion
- att länsstyrelserna får ett långsiktigt demokratifrämjande uppdrag
- att ändra i myndighetsförordningen
- att i kommittéförordningen lägga till ett krav på att analysera konsekvenserna för demokratin

Statskontoret avstår från att lämna synpunkter på de förslag som syftar till att förtydliga skolans demokratiuppdrag (avsnitt 7.3). Vi anser inte att utredningen i tillräcklig omfattning belyser hur stora problemen är i dag och varför de åtgärder man föreslår är nödvändiga i förhållande till andra tänkbara alternativ. Vårt enda medskick i dessa frågor är att en tillsynsmyndighet som Skolinspektionen bör ha stor möjlighet att styra sin egen verksamhet. Vi anser därför inte att de bör få ett specifikt granskningsuppdrag att genomföra kvalitetsgranskningar av grundskolornas respektive gymnasieskolornas arbete med demokrati.

Inrätta en nationell demokratifunktion (avsnitt 6.1)

Kommittén föreslår att en nationell demokratifunktion inrättas. Det ska ske inom en befintlig myndighet.

Statskontoret *avstyrker* förslaget. Vi anser att andra alternativ för nationell samordning bör undersökas innan man inrättar ett nytt organ i statsförvaltningen, till en kostnad av uppemot 8 miljoner kronor. Det kan till exempel handla om att regeringen

- förtydligar inriktningen på demokratiarbetet, genom Strategin för en stark demokrati eller andra styrdokument
- utvecklar den befintliga styrningen av myndigheter som är centrala för demokratins funktionssätt, till exempel genom dialog med myndighets-handläggare så att demokratiperspektivet kan knytas till olika myndigheters förutsättningar och uppdrag
- överväger hur samverkan mellan berörda myndigheter kan utvecklas, till exempel inom ramen för det pilotprojekt kommittén föreslår
- inrättar en starkare samordnande funktion inom Regeringskansliet.

Uppdrag till länsstyrelserna att arbeta demokratistärkande (avsnitt 6.2)

I det aktuella avsnittet föreslår kommittén att länsstyrelserna ges ett långsiktigt demokratifrämjande uppdrag.

Statskontoret *avstyrker* förslaget. Kommittén redogör visserligen för flera skäl som talar för detta förslag, som att länsstyrelsernas arbete präglas av nationella mål och att flera av dess ansvarsområden utgör viktiga delar av demokratin. Kommittén pekar också på att länsstyrelserna har uppgifter i fråga om de allmänna valen och att de ska verka för att nationella mål får genomslag i länet. Det gör dem till lämpliga aktörer för ett bredare demokratistärkande uppdrag, där de skulle kunna bygga vidare på det arbete som kommittén har bidragit till.

Samtidigt innebär det förslag kommittén lämnar en ambitionshöjning i demokratipolitiken med ett utökat anslag till länsstyrelserna. Vi anser att regeringen först bör pröva om det går att stärka det demokratipolitiska arbetet i statsförvaltningen på andra sätt innan den överväger nya utgifter (till exempel på de sätt som vi resonerade om i föregående avsnitt).

Större fokus på demokrati i myndigheternas arbete (avsnitt 7.1)

I det aktuella avsnittet lämnar kommittén tre förslag som handlar om myndighetsstyrning.

Förslaget att ändra i myndighetsförordningen

Vi *avstyrker* förslaget om att ändra i myndighetsförordningen, så att myndigheter ska ta tillvara fördelar som kan vinnas för demokratin. Det riskerar att bidra till så kallad perspektivträngsel. Med perspektivträngsel menar vi styrsignaler som syftar till att lyfta in olika tvärssektoriella perspektiv i statsförvaltningens arbete, som jämställdhet, demokrati och hållbarhet.

Statskontoret ser inga tydliga skäl till att demokratiperspektivet skulle vara mindre viktigt än andra tvärssektoriella frågor. Vi är också väl medvetna om att det är svårt att styra i tvärssektoriella frågor, som det demokratipolitiska målet. Den svenska förvaltningen är sektoriserad och myndigheterna prioriterar ofta mål inom den egna sektorn framför komplexa och tvärgående frågor som kräver insatser på många områden. Vi förstår därför kommitténs syfte med att öka demokratifokus i myndigheternas arbete.

Men det är samtidigt lätt att lägga till nya perspektiv i styrningen av myndigheter och svårare att ta bort dem. I detta fall bedömer vi att en mer verksamhetsanpassad styrning kan ge bättre effekt, vilket vi utvecklar nedan. Våra resonemang bygger bland annat på en analys vi har gjort av regeringens styrning av tvärssektoriella frågor.¹

Förslaget att ändra i myndigheters instruktioner

Vi *tillstyrker* förslaget att demokrati och det demokratipolitiska målet skrivs in i instruktioner för myndigheter vars verksamhet är central för det demokratipolitiska målet. Detta är ett mer verksamhetsanpassat sätt att styra än att ändra i myndighetsförordningen.

Det framgår dock inte av kommitténs betänkande vilka eller hur många myndigheter det handlar om. Vi ser det som rimligt att anta att det är ett litet antal myndigheter som kan bli aktuella. Om förslaget däremot syftar till att styra ett större antal myndigheter uppstår samma risker för perspektivträngsel som vid att ändra i myndighetsförordningen.

Vi vill i sammanhanget också understryka att myndigheterna redan styrs av regeringsformens allmänna demokratiuppdrag (vilket också kommittén påpekar). Vi anser att det är mer lämpligt att uppmärksamma myndigheterna på

¹ Statskontoret (2022). *Regeringens styrning i tvärssektoriella frågor*.

regeringsformens betydelse och innebörd än att lägga till ytterligare styrsignaler i myndighetsförordningen eller i ett större antal myndigheters instruktioner.

Regeringen kan också överväga att lyfta fram demokratiperspektivet genom särskilda uppdrag till vissa myndigheter. Uppdrag som är anpassade till den enskilda myndigheten är ofta mer ändamålsenliga sätt att styra i tvärsektoriella frågor än de öppna uppdrag som kommittén verkar se framför sig i förslagen om att ändra i myndighetsförordningen och i myndigheters instruktioner.² Regeringen bör då i uppdraget peka på vad de vill att myndigheten ska uträtta, om det finns mål för arbetet, och när det ska vara utfört. Sådan styrning kan vara ett ändamålsenligt komplement till regeringens allmänna demokratiuppdrag.

Förslaget om ett pilotprojekt

Vi *tillstyrker* kommitténs förslag att genomföra ett pilotprojekt där fem till åtta myndigheter får i uppdrag att utarbeta metoder för att bidra till det demokratipolitiska målet. Att låta några särskilt utpekade myndigheter själva ta fram metoder för att bidra till det demokratipolitiska målet är en mer verksamhetsanpassad styrning än att till exempel ändra i myndighetsförordningen. Sådana uppdrag kan därför vara ett komplement till regeringens allmänna demokratiuppdrag.

Analysera konsekvenser för demokratin (avsnitt 7.2)

Statskontoret *avstyrker* att det i kommittéförordningen 15 § skrivs in krav på att redovisa konsekvenser för demokratin.

I den aktuella paragrafen anges just nu att en kommitté ska analysera konsekvenserna för den kommunala självstyrelsen, brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet, sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet, små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företags, jämställdheten mellan kvinnor och män och för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen.

Demokratiperspektivet är inte mindre viktigt än vissa av de perspektiv som redan nu finns uppräknade i kommittéförordningen. Det talar för att föra in demokrati i den aktuella paragrafen. Men det finns en påtaglig risk att demokrati kommer att bli ytterligare ett perspektiv som kommittéerna bockar av på ett pliktskyldigt sätt i sin konsekvensbeskrivning.

Vi anser därför att regeringen hellre bör se över om den kan utforma ett mer generellt formulerat krav på kommittéernas konsekvensbeskrivningar, än att lägga till ytterligare frågor som alla kommittéer måste beakta. Vi noterar att förslagen i promemorian Bättre konsekvensutredningar (ds 2022:22) går i denna riktning. Vi

² Se Statskontoret (2022). *Regeringens styrning i tvärsektoriella frågor*.

ser det som lämpligt att regeringen behandlar förslaget i SOU 2022:28 om att ändra i kommittéförordningen inom ramen för arbetet med att ta hand om förslagen i ds 2022:22.

Regeringen har också genom kommittéförordningens 16 § en uttalad möjlighet att ange vilka konsekvensbeskrivningar som ska finnas med i enskilda utredningsuppdrag. Det kan vara ett mer ändamålsenligt och uppdragsanpassat sätt att styra än genom detaljerade krav på samtliga kommittéer.

Generaldirektör Annelie Roswall Ljunggren har beslutat i detta ärende. Utredare Love Berggrund, föredragande, praktikant Emma Lång och utredningschef Gabriel Brandström var närvarande vid den slutliga handläggningen.

Annelie Roswall Ljunggren

Love Berggrund